

УДК.: 368.631.145.

В.М. Гаврилюк, асистент ПДАТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЇХ СТРАХУВАННЯ

Досліджується проблема розвитку лізингових операцій як одного із пріоритетних напрямків розвитку української аграрної економіки. Як відомо, лізингові операції носять тривалий характер, а отже ступінь невизначеності збільшується, ризик підвищується. Проведено дослідження формування лізингових ризиків від початку дії лізингової угоди і до її завершення. Зазначені особливості їх формування для аграрної сфери. Проведені дослідження взаємовідносин сторін при страхуванні лізингових операцій дозволяють суттєво впорядкувати взаємовідносини між учасниками лізингової угоди.

***Ключові слова:** лізинг, лізингові операції, лізингодавач, лізингоотримувач, лізингові платежі, повнота страхового забезпечення, страхова премія, страхове відшкодування.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. При вирішенні проблеми забезпечення сільськогосподарських товаровиробників технічними засобами велику роль відіграє лізингова діяльність. Світовий досвід показує, що саме в аграрній сфері лізинг є одним із способів компенсації обмежених можливостей підприємств по фінансуванню своїх капітальних витрат. Суттєвою проблемою розвитку є те, що лізингові операції є високоризиковим видом підприємницької діяльності на будь-якому етапі їх здійснення. Страхування є ефективним механізмом захисту від цих ризиків.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичні та прикладні аспекти формування лізингових відносин в аграрній сфері присвячено праці вітчизняних та зарубіжних вчених: В.М. Алексійчука, В.Д. Базилевича, Н.М. Внукової, В.В. Вігліньського, О.С. Гудзь, В.А. Горемикіна, М.Я. Дем'яненка, С.М. Колотухи, М.С. Клапків, С.С. Осадця, О.М. Онищенко, П.Т. Саблука, В.В.Шахова, В.І. Міщенко та інших.

Проте на сьогодні в цьому науковому напрямку залишається багато дискусійних та невирішених проблем. Так, у науковій літературі не сформована думка про механізм страхування лізингових операцій, потребують уточнення організаційно-методичні аспекти та інше. Все це потребує подальшого дослідження даної комплексної багатогранної проблеми як у теоретичному, так і в практичному аспекті.

Мета: комплексне дослідження ризиків, які супроводжують лізингові операції в аграрній сфері, а також їх страховий захист.

Виклад основного матеріалу дослідження. У всьому світі лізинг є зручним способом компенсації обмежених можливостей підприємств по здійсненню фінансування своїх капітальних витрат. Перед багатьма українськими аграрними підприємствами виникає проблема залучення довгострокових інвестицій для розширення виробництва, придбання сучасного устаткування, сільськогосподарської техніки, запровадження нових технологій. Світовий досвід показує, що в аграрній сфері лізингу відводиться суттєва роль. Він є ефективним фінансовим інструментом відродження сільськогосподарського виробництва. Саме за рахунок лізингу розвинені країни світу в період кризових явищ в аграрній сфері широко використовували лізингові відносини з метою забезпечення необхідного технічного потенціалу для виробництва.

В „Економічній енциклопедії” видання 2001 року поняття лізингу характеризується як „...довгострокова оренда... на умовах поворотності, терміновості й платності і на підставі договору між орендодавцем і орендарем”. Досить цікавим є визначення, що належить Світовому банку. Лізинг розуміється як „...контрактні відносини між двома сторонами, які дають змогу одній стороні використовувати майно, що є власністю іншої сторони, в обмін ... на періодичні платежі”.

Отже, суть лізингу, як відомо з міжнародної практики та українського досвіду, полягає у переданні однією стороною іншій стороні окремих засобів у користування за домовлену ціну. А саме, лізингова компанія, придбавши обладнання у постачальника згідно договору купівлі-продажу, передає його на підставі лізингової угоди лізингоодержувачу у користування на строк, зазначений в угоді. По закінченні строку користування лізингоотримувач має право одержати лізингове майно у свою власність або повернути лізингодавачу.

Незважаючи на простоту, лізинг як господарська операція досить складна і знаходиться під впливом великої кількості ризиків. Для успішного функціонування лізингу в аграрному секторі економіки необхідно вирішити ряд задач. Однією з них є зниження рівня ризику

лізингових угод. У світовій практиці найбільш розповсюдженим способом зниження рівня ризику є страхування. Страхування лізингових операцій по суті є передачею ризику страховій компанії в обмін на сплату страхових платежів.

Необхідність здійснення страхування лізингових операцій зазначена в законодавстві України. Відповідно до статті 13 Закону України „Про фінансовий лізинг” витрати на страхування об’єкту лізингу або пов’язані з виконанням договору фінансового лізингу ризиків несе лізингоотримувач, якщо інше не встановлено договором.

Спеціалісти вважають, що страхування може здійснюватись двома напрямками. Перший – це страхування самого обладнання або майна, тобто майнове страхування. Другий – це страхування ризику несплати лізингових платежів або фінансові ризики. Цей поділ диктується різними об’єктами страхування при здійсненні вказаних операцій.

Страховий захист учасників лізингової діяльності по майнових ризиках забезпечується страхуванням предмета лізингу, безпосередньо сільськогосподарської техніки чи устаткування в плані майнових ризиків. Це насамперед захист від майнових ризиків, пов’язаних із ймовірністю загибелі, пошкодження або втратою об’єкту лізингу, починаючи з моменту, коли він став предметом лізингу і ще знаходиться у виробника і закінчуючи моментом, коли він перестав бути предметом лізингу, включаючи всі ризики, пов’язані з транспортуванням і експлуатацією в період дії лізингового договору.

Українські страховики гарантують компенсацію збитків від вогневих ризиків, ризиків стихійних лих, катастроф, аварій, протиправних дій третіх осіб, також передбачені компенсації збитків при реалізації ризиків при транспортуванні лізингового майна, його монтажу і пуску. Інший напрямок – це ризики, пов’язані з неможливістю виконання зобов’язань одним суб’єктом лізингу перед іншим.

Лізингова діяльність знаходиться під впливом специфічних ризиків, притаманних лише цим операціям. Специфічні ризики доцільно розглядати окремо як ризики лізингодавача і ризики лізингоотримувача (рис. 1). При цьому існують ризики, які може нести як лізингодавач, так і лізингоодержувач. Це ризики втрати предмета лізингу, ризики поломки.

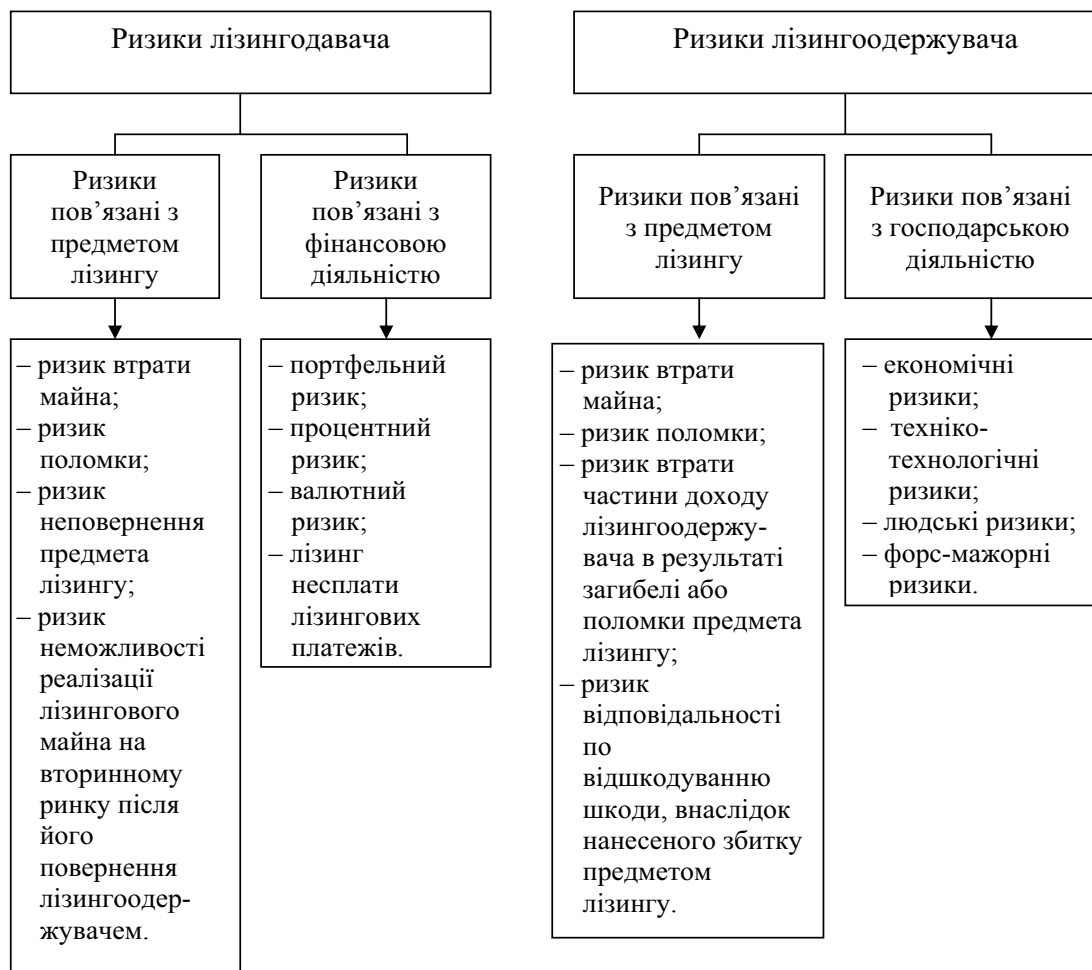

Рис. 1. Специфічні ризики, характерні для лізингових операцій.

Для лізингодавача також важливо враховувати велику групу ризиків, характерних тільки для нього. Це перш за все ризики майнового напрямку, ті, що пов'язані з предметом лізингу:

- ризик неповернення лізингового майна;
- ризик неможливості реалізації на вторинному ринку лізингових послуг.

Також для лізингодавача важливим є захист від фінансових ризиків. Це: портфельний ризик; процентний ризик; валютний ризик; ризик неоплати лізингових платежів.

Причиною виникнення портфельного ризику є неадекватний розподіл портфеля лізингових контрактів між лізингоодержувачами, концентрація лізингового портфеля в одного лізингоодержувача.

Процентний ризик виникає внаслідок невідповідності відсотків по банківському кредиту, взятому для фінансування лізингової угоди і відсотків по договору лізингу.

Валютний ризик впливає на діяльність тих лізингових фірм які беруть кредити в іноземній валюті, а одержують лізингові платежі в гривнях.

Ризик несплати лізингових платежів лізингоодержувачем може виникнути через погіршення фінансового стану лізингоодержувача, що в сучасних умовах економічної кризи є особливо відчутним. Цей ризик відноситься до самих впливових ризиків з якими стикається лізингодавач.

Для лізингоодержувача існують теж характерні тільки для нього ризики. Вони є досить суттєвими і важливими, а саме:

- ризик втрати частини доходу лізингоодержувача в результаті загибелі або поломки предмета лізингу (ризик втраченої вигоди);
- ризик заподіяння шкоди третім особам як наслідок відволікання значних фінансових ресурсів від основної діяльності для відшкодування нанесеного збитку (ризик поточних витрат).

Також необхідно враховувати ризики, пов'язані з господарською діяльністю лізингоодержувача. Для аграрної сфери ці лізинги можуть бути суттєвими через сезонність виробництва, тривалість виробничого циклу. Це насамперед економічні ризики; техніко-технологічні ризики; людський фактор ризику, а також форс-мажорні обставини.

У сучасних умовах господарювання агролізинговий бізнес знаходиться під впливом можливих зривів лізингових зобов'язань учасників цих угод. Тому лізингові операції потребують максимального захисту від ризиків, що на них впливають.

Страховий захист майнових інтересів учасників лізингової угоди включає в себе різні види страхування (рис. 2).

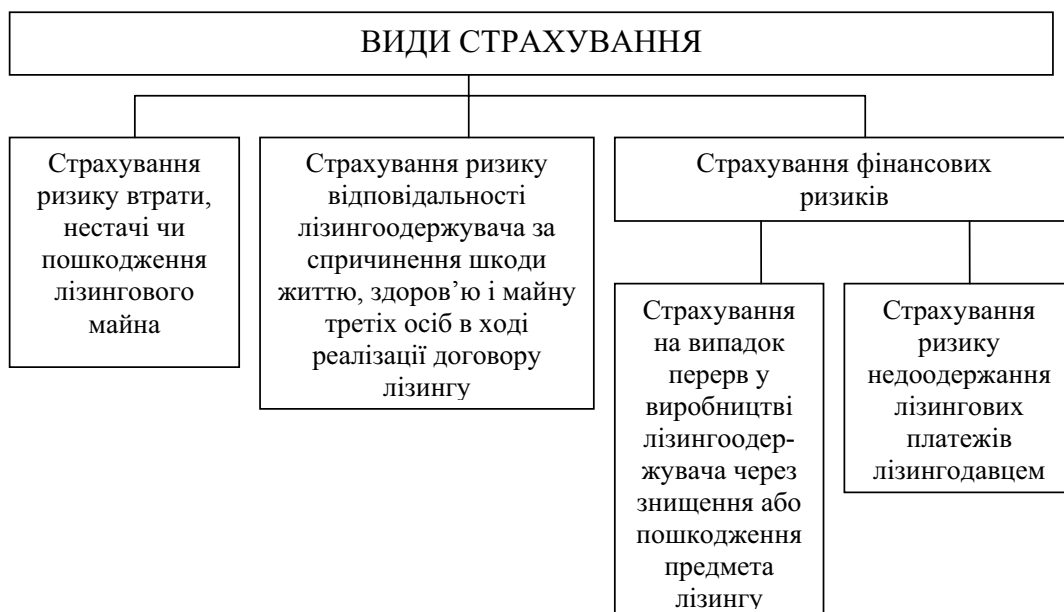

Рис. 2. Види страхування, які супроводжують лізингові операції.

Страховання майна здійснюється за допомогою класичних видів страхування предмета лізингу. Страховий захист гарантує компенсацію збитку від пожежі, стихійних лих чи

катастроф, протиправних дій третіх осіб та інших випадків, що характеризуються несподіваністю, непередбаченістю їх настання. Сюди ж можна віднести і ризики транспортування лізингового майна до лізингодержувача.

Страховання відповідальності лізингодержувача за нанесення шкоди життю, здоров'ю та майну третіх осіб при експлуатації лізингового майна здійснюється у відповідності з законодавством України в обов'язковій та добровільній формі. Страховики виплачують збитки по відшкодуванню витрат, пов'язаних із обов'язком покриття збитків, спричинених діяльністю лізингодержувача. Це договори страхування цивільної відповідальності.

Щодо фінансових ризиків, то тут страховики відшкодовують збитки лізингодержувачу у вигляді втраченої вигоди, через вимушену зупинку виробничої діяльності, а також через поточні витрати, в тому числі лізингові платежі, які буде продовжувати нести лізингодержувач в період вимушеної зупинки виробничої діяльності.

Страховання ризику несплати лізингових платежів лізингодержувачем покриваються страховиками у разі настання неплатоспроможності лізингодержувача або його банкрутства.

Отже, страхування лізингових операцій – це комплекс мір по страхуванню майнових ризиків лізингодавця і лізингодержувача, що включають в себе страхування предмета лізингу; ризику відповідальності лізингодержувача за спричинення збитку чи шкоди в ході реалізації лізингової угоди; ризику збитків лізингодержувача в результаті зупинки виробництва і нарешті ризику неодержання або недоодержання лізингових платежів лізингодавцем.

Висновки. Агролізингова діяльність – це складна і різнопланова діяльність, всі елементи якої повинні бути чітко скоординовані та захищені від ризиків. Важливість звести до мінімуму ймовірність втрат від різного роду збитків перетворює страхування в ефективний засіб цивілізованого страхового бізнесу.

Список використаних джерел

1. Про фінансовий лізинг. Закон України від 11.12. 2003. № 138-IV / [www/zakon/gov/ua/](http://www.zakon.gov.ua/);
2. Внукова Н.Н., Ольховников О.В. Мир лизинга. – Х.: ОСНОВА, 1994. – С. 170.
3. Горемыкин В.А. Лизинг: Учебник. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. – 944 с.
4. Іванішин В.В. Роль лізингу в забезпеченні сільськогосподарських підприємств засобами механізації. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 294 с.
5. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків. Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. – С. 272.
6. Шумеда Я.П., Білик І.В. Федірко М.М. Страхування лізингових операцій // Фінанси України – 2000. – № 5. – С. 130.

Аннотация. Исследуется проблема развития лизинговых операций как одного из приоритетных направлений украинской аграрной экономики. Как известно, лизинговые операции носят длительный характер, а значит степень неопределенности увеличивается, риск возрастает. Проведено исследование формирования лизинговых рисков от начала лизингового соглашения до его завершения. Выделены особенности их формирования для аграрной сферы. Исследованные взаимоотношения сторон при страховании лизинговых операций позволяют существенно упорядочить взаимоотношения между участниками лизинговой операции.

Ключевые слова: лизинг, лизингодатель, лизингополучатель, лизинговые платежи, страховая премия, страховое возмещение.

Annotation. The problem of development of leasing operations, as one of priority directions of the Ukrainian agrarian economy is investigated. As it is known leasing operations have long character so uncertainty degree increases, the risk increases. Research of formation of leasing risks from the beginning leasing with agreement before its end is carried out. Features of their formation for agrarian sphere are allocated. Mutual relations of the parties are investigated at insurance of leasing operations allow to order essentially mutual relation between participants of leasing operation.

Keywords: leasing, leasing giver, leasing addressee, leasing payments, the insurance award, insurance compensation.